

Transgresywne monstrum

NR 3111

Transgresywne monstrum

redakcja naukowa

Dorota Bastek i Martyna Fołta

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2013

Redaktor serii: Studia o Kulturze
Dobrosława Wężowicz-Ziółkowska

Recenzent
Monika Bakke

Publikacja będzie dostępna — po wyczerpaniu nakładu — w wersji internetowej:
Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wprowadzenie	7
------------------------	---

CZŁOWIEK i CIAŁO

Piotr Bieroń Zombie. Nihilistyczne spojrzenie na śmierć i zbawienie	15
Martyna Fołta Natura człowieka — natura artysty w ujęciu Olafa Brzeskiego	31
Katarzyna Szopa Monstrualne demonstracje. Kulturowa reprezentacja otyłości	51
Małgorzata Jelonek Ciała niekształtne. Ich obraz w polskiej reklamie telewizyjnej	75

PRZEDSTAWIENIE

Justyna Sprutta Monstra w malarstwie ikonowym	95
Daria Misiak Syrena a <i>Mała syrenka</i> . Oswajanie monstrum	111
Magdalena Mikrut-Majeranek (R)Ewolucja w modelu postrzegania wampira	125
Wojciech Sitek Od demonizowanych dziwolągów do „kulawych aniołów”	151

GRANICE

- Katarzyna Niesporek
Stany graniczne „ja” w poezji Edy Ostrowskiej 175
- Dorota Szewczyk-Świerniak
Cieleśna i psychiczna deformacja postaci z dramatu *Bez tytułu*
Ingmara Villqista 197
- Magdalena Kędzierska
Kto tu jest inny? Dlaczego w teatrze zawodowym aktor jest równy
aktorowi upośledzonemu 211

ŚMIERĆ

- Dorota Bastek
Śmierć jako dar świętości w fotografii Joela-Petera Witkina 229
- Marek Lyszczyzna
Monstrum jako substytut śmierci 245
- Paweł Wątroba
Hybrydy, monstra i inne. Preparat jako dzieło sztuki współczesnej 259
- Bibliografia 281
- Indeks nazwisk 291
- Indeks przedmiotowy 297

Wprowadzenie

Zmażemy słowo „monstrum” z jego dawnymi konotacjami, a je same uczynimy użytecznymi dla nauki¹.

Od jakiegoś czasu można zaobserwować w Polsce wzrost zainteresowania kategorią monstrum², jednak wciąż nie wyczerpano jej bogactwa interpretacyjnego. Niniejszą publikację należy traktować jako kolejny głos w dyskusji wokół zagadnień związanych z monstrualnością, potwornością i deformacją we współczesnej kulturze. Odnajdziemy tutaj szerokie rozumienie tych terminów oraz budowanych przez nie relacji, a także umiejscowienie ich w obszarach wielu dziedzin kultury: teorii i historii kultury oraz literatury, sztuki

¹ A. WIECZORKIEWICZ: *Monstruarium*. Gdańsk 2009, s. 6.

² Za najważniejszą pozycję należy uznać *Monstruarium* Anny Wieczorkiewicz, która analizuje tę tematykę w odniesieniu do historii, proponując jednocześnie nowe odczytanie monstrum jako kategorii kulturowej. Na stronach niniejszej publikacji znajdują się jeszcze odwołania do następujących książek: M. BAKKE: *Wyobrażone ciałem się staje. O hybrydach, monstrach i istotach postludzkich*. W: *O wyobrażeni*. Red. R. LIBERKOWSKI, W. WIŁOWSKI. Poznań 2003, s. 25—34; B. BARANOWSKI: *W kręgu upiórów i wilkołaków*. Łódź 1981; A. GEMRA: *Od gotycyzmu do horroru. Wilkołak, wampir i monstrum Frankensteina w wybranych utworach*. Wrocław 2008; M. JANION: *Wampir. Biografia symboliczna*. Gdańsk 2008; A. KOŁODYŃSKI: *Seans z wampirem*. Warszawa 1986; *Szpetne w sztukach pięknych. Brzydota, deformacja i ekspresja w sztuce nowoczesnej*. Red. M. GERON, J. MALINOWSKI. Kraków 2011; oraz wielu innych, dotyczących szczegółowych zagadnień. Warto wskazać jeszcze na stosunkowo nową publikację zbiorową, w której autorzy zajmują się obecnością potworów, hybryd, mutantów w literaturze, kinie, komiksie, serialach i szeroko rozumianych nowych mediach, ale także w filozofii czy naukach humanistycznych: *Potwory — hybrydy — mutanty. Pogranicza ludzkiej natury*. Red. O. KNAPEK, R. KOZIOŁEK, M. MARCELA, J. SOĆKO. Katowice 2012.

wizualnych, filmu, socjologii kultury, filozofii, teatru i innych. Należy podkreślić, że przy tworzeniu publikacji redaktorki wyszły z założenia, iż współczesne badania nad kulturą uwalniają się *spod wpływu „uniwersalnej” filozofii*, myślenia i analizowania modelowego, ujęcia historycznego, wypracowanych przez zachodnią naukę³. Wynika to z poglądu zakładającego różnorodność i dynamiczność wszystkich zjawisk mieszczących się w obrębie kultury. W tym ujęciu trudno mówić o wyraźnych granicach tych zjawisk, kategorii czy też możliwości jednoznacznego ich zdefiniowania. Wydaje się jednak, że rozważania naukowe powinny wiązać się z pewnego rodzaju uporządkowaniem myśli.

Niniejsza publikacja nie pretenduje do bycia całościowym opracowaniem zagadnienia monstrum, stanowi bowiem zbiór tekstów, w których podejmowana jest analiza i interpretacja zjawisk szczegółowych, które mieszczą się w jego obrębie. Idea *Transgresywnego monstrum* z jednej strony bazuje na zebraniu najbardziej aktualnych odczytań, zaś z drugiej — na znalezieniu w nich uniwersalnych wartości. Autorami tekstów są młodzi naukowcy, na co dzień zajmujący się najróżniejszymi obszarami kultury. W poszczególnych tekstach znajdujemy różnego rodzaju tezy i hipotezy, które — co istotne — nie wykluczają się. Różnorodność perspektyw i postaw badawczych autorów powoduje, że publikacja nie zawiera jednej wizji świata i kultury ani jednorodnego sposobu rozumienia oraz opisywania tych samych zjawisk.

Owa niejednorodność oraz wielość perspektyw podyktowana jest między innymi nowym ujęciem monstrum, jakie zaproponowała przytoczona w motcie Anna Wiczorkiewicz⁴. Według autorki *Monstruarium* mamy tutaj do czynienia z kategorią kulturową. Teksty zebrane w *Transgresywnym monstrum* wskazują przede wszystkim na jej odzwierciedlenie w człowieku, jego cielesności

³ Ewa Rewers wskazując na tę zmianę w kontekście badania miasta. Naszym zdaniem dotyczy to metodologii badawczych wszelkich zjawisk na polu humanistyki. Zob. E. REWERS: *Miasto jako przedmiot badań filozofii kultury*. W: *Miasto jako przedmiot badań naukowych w początkach XXI wieku*. Red. B. JAŁOWIECKI. Warszawa 2008, s. 66.

⁴ A. WIECZORKIEWICZ: *Monstruarium*. Gdańsk 2009.

i umysłowości; ideach, działaniach oraz wytworach. Wieloraka rewizja tego pojęcia, będąca analizą różnych aspektów odmienności i przekraczania granic, jest obecna na wszystkich stronach tej książki. Gdzieś w tle pojawiają się pytania: Czy hybrydyzacja rzeczywistości staje się metaforą przyszłości? Czy odmienność jest kluczową kategorią dzisiejszej kultury? Czy życie nie polega na ciągłym przekraczaniu granic?

Tytułowe monstrum zostało dookreślone poprzez transgresywność. Miało to na celu wskazanie, iż kategoria ta podlega ciągłym zmianom, przekracza swoje granice, jest nieuchwytna w całości, co pozwala na wielorakość jej doświadczania i interpretowania w różnych postaciach w kulturze człowieka Zachodu. Zastosowano to dookreślenie, mimo że transgresywność jest bez wątpienia immanentną cechą samego monstrum, ponieważ redaktorom zależało na uwypukleniu problemu graniczności i przekraczania granic w tekstach zawartych w publikacji. Ten aspekt specyfiki monstrum odnajdujemy bowiem w refleksjach autorów nad jego istotą i sposobem objawiania się.

Publikacja została podzielona na części, których nie należy jednak traktować jako rozdziałów o sztywno zdefiniowanych ramach, ponieważ podobnie jak zjawiska w kulturze przenikają się one i uzupełniają. Ich dobór jest swego rodzaju wskazaniem na najistotniejsze zagadnienia, wokół których skupione są poszczególne artykuły. Zrezygnowano z budowania zamkniętych definicji oraz podziałów na rzecz otwarcia na różnorodność.

W części zatytułowanej *Człowiek i ciało* zamieszczono teksty, w których autorzy za swój punkt centralny obrali człowieka, zastanawiając się nad jego naturą, cielesnością i sensem człowieczeństwa. Każda deformacja, każde niedopasowanie do kanonów, zniekształcenie ciała staje się tutaj podstawą do pytań o granice cielesności oraz podmiotowość monstrum. Piotr Bieroń traktuje postacie zombie — popularne potwory z horrorów — jako wyraz rozpadu społeczeństwa i towarzyszącego mu niepokoju przed pozostawieniem człowieka samemu sobie. Zdaniem autora zombie są ucieleśnieniem naszego lęku przed zwierzęcością, kierowaniem się instynktem oraz działaniem pod wpływem popędów. Człowiek,

przeglądając się w „żywych trupach”, odkrywa swoją naturę, nad którą szerzej i z innej perspektywy zastanawia się Martyna Fołta. Autorka analizuje twórczość Olafa Brzeskiego, artysty wizualnego, stawia pytania o znaczenie wolności, przekraczania granic, zmierzających w kierunku poznania samego siebie — istoty ludzkiej i bestialskiej. Człowiek jawi się nam jako byt pełen sprzeczności, stawiany przed wyborem pomiędzy dobrem a złem. Katarzyna Szopa w swoim tekście bada związki pomiędzy kobiecą otyłością oraz monstrialnością. Głosi pogląd, iż nadmiar jest *par excellence* zarówno istotą otyłości, jak i potworności. Materiałem badawczym staje się dla autorki reprezentacja współczesnej kobiety w nurcie Fat Art. Wydawać by się mogło, iż Małgorzata Jelonek również będzie poszukiwać reprezentacji potworności, w starym ciele, analizując wizerunki osób starszych w reklamie. Jednak ma zupełnie odmienną perspektywę. Stara się pokazać, iż realność wiekowego ciała, poprzez swoją zwykłość, a także brak sztuczności, pozwala na jego uwolnienie. Autorka artykułu stoi na stanowisku, iż zdeformowane starością ciało jest w pełni podmiotem oraz staje się otwarte i prawdziwe.

Część *Przedstawienie*, jak wskazuje tytuł, prezentuje teksty, które za naczelny swój przedmiot obierają sposoby przedstawiania różnego typu monstrów w wytworach kultury zachodniej. Justyna Sprutta z perspektywy historyka sztuki zastanawia się nad symboliką węży, smoków i im podobnych w malarstwie ikonowym, ukazując tym samym ich znaczenie w kulturze chrześcijańskiej. Z kolei Daria Misiak na przykładzie filmu animowanego Walta Disneya wskazuje, w jaki sposób kultura popularna zamienia negatywną postać syreny z podań ludowych w pozytywną bohaterkę, jaką jest Ariel z *Małej syrenki*. Magdalena Mikrut-Majeranek rozważa znaczenie wyobrażeń wampirów, począwszy od czasów starosłowiańskich, poprzez naukowe wyjaśnienie wampiryzmu, a skończywszy na XX wieku, kiedy to nastąpiła zmiana w ich postrzeganiu. Wykazuje przy tym sieć zależności między demonologią a kulturą popularną. Natomiast Wojciech Sitek analizuje w kinematografii role przypisywane osobom z niepełnosprawnością, od jej narodzin po czasy współczesne. Prezentuje, jak za pomocą licz-

nych filmów pielęgnowane są stereotypowe wizerunki „ludzkich monstrów”. Wszystkie teksty pokazują, że sposób przedstawienia potworów wynika z ich powszechnego interpretowania w danym czasie historycznym. Nie oznacza to jednak, że współczesny odbiorca musi je odczytywać tak samo.

W części *Granice* znalazły się dwa teksty związane z teatrem. Pierwszy, autorstwa Doroty Szewczyk-Świerniak, koncentruje się na analizie dramatu *Bez tytułu* Ingmara Villqista. Drugi, Magdaleny Kędzierskiej, dotyczy tematu równości aktorów na scenie. Obie autorki koncentrują swoje rozważania wokół choroby. Bohater jednoaktówki Villqista zmagają się z nieuleczalnym schorzeniem, które wyklucza go z kręgu społecznego. Jego ciało podlega deformacji fizycznej, również psychika chorego ulega zmianom. Jego osobowość zostaje przekształcona, przez co staje się Obcym. W artykule Kędzierskiej również mamy do czynienia z problemem Innego, który zostaje postawiony na scenie. Autorka dokonuje analizy na przykładzie Fundacji Teatrotterapia Lubelska. Mogłoby się wydawać, iż te teksty poruszają jedynie problem Innego, Obcego, jednakże zdaniem redaktorek pod tą postacią kryje się problem przekraczania granic, zarówno własnego ciała, człowieczeństwa, jak i kulturowych. Doskonale widać to w twórczości Edy Ostrowskiej, poetki interpretowanej przez Katarzynę Niesporek. Autorka ukazuje, jak przekraczanie granic normalności przez poetkę pozwala na izolację od tego, co niebezpieczne. Obcość, poczucie alienacji, inności otwierają na transgresję. Granica między normalnością a odmiennością jest płynna. Wszystkie teksty przekonują, że w zależności od punktu widzenia możemy ją wytyczyć w nowym miejscu.

W ostatniej części, *Śmierć*, monstra zostają niejako skonfrontowane z wizją końca życia. Dorota Bastek poprzez analizę współczesnego ujęcia potworności oraz przedstawień zdeformowanych ciał na zdjęciach Joela-Petera Witkina odnajduje specyficzny stosunek do śmierci. W hybrydalnych kompozycjach amerykańskiego fotografa między innymi odczytuje ją jako dar świętości bądź formę poszukiwania Absolutu. Z kolei Marek Lyszczyna wskazuje, że im bardziej człowiek wyrzuca śmierć ze swojego rozumienia i doświadczania świata, tym częściej zastępuje ją kulturowymi

wyobrażeniami w postaci monstrów, potworów. Autor udowadnia jednocześnie, że lęk przed śmiercią jest jednym z podstawowych czynników organizujących nasze życie. Pawła Wątrobę interesują obiekty artystyczne o charakterze monstrualnych hybryd, powstałe ze spreparowanych zwierzęcych i ludzkich ciał. Zastanawia się przy tym nie tylko nad ich znaczeniem, ale także ich wymiarem estetycznym i etycznym. Prezentuje bowiem nie tyle formy przedstawiania monstrów, co ich wytwarzania. Każdy z autorów w różny sposób ukazuje potwora jako figurę spotkania ze śmiercią.

Redaktorkom zależało, aby zaprezentowana publikacja pomogła w budowie refleksji nad współczesną niejednorodnością oraz płynnością granic w kulturze. Jednocześnie niezwykle istotna była w podjętych badaniach postawa kulturoznawcy, który analizuje zjawiska kulturowe za pomocą narzędzi czerpanych z różnych dziedzin kultury i nauki. Dlatego w tomie można odnaleźć odwołania do: filozofii, teorii kultury, estetyki, socjologii, filmoznawstwa, antropologii, medycyny, psychologii i innych. Żywimy nadzieję, że niniejsza książka stanie się dla czytelnika inspiracją, pomoże znaleźć odpowiedzi na nurtujące go pytania albo umożliwi zobaczenie pewnych zjawisk z innej perspektywy.

Dorota Bastek, Martyna Fołta

Indeks nazwisk

A

Adamczyk Witold 201, 283
Adlard Charlie 17, 285
Albrecht Gary L. 155,
Ałpatow Michał 103, 106, 281
Andersen Hans Christian 114—118,
120, 121, 281
Appignanesi Lisa 61, 66
Arcimboldo Giuseppe 242, 273
Ariès Philippe 237, 281
Arnold Jack 254
Artaud Antonin 222, 231, 281
Augustyn, św. 20—24, 52

B

Bakke Monika 7, 51, 53, 281
Baldwin Elaine 152—154, 281
Baranowski Bohdan 7, 111, 122, 125,
126, 130, 281
Barnes Colin 155, 156, 158, 159, 161,
163, 167, 281
Barthes Roland 238, 240, 281
Bartosz Bogna 40, 289
Bastek Dorota 11, 12, 229—244
Bataille Georges 40, 229, 236, 281,
285
Bator Joanna 62, 281
Baudrillard Jean 154, 241, 281
Bauman Zygmunt 207, 281
Belting Hans 235, 281
Benjamin Walter 240

Bereza Henryk 178
Bielawski Maciej 97, 282
Bieroń Piotr 9, 15—29
Bogunia-Borowska Małgorzata 76, 282
Bondone Giotto di 241
Bonowicz Wojciech 169
Brach-Czaina Jolanta 81, 82, 282
Braidotti Rosi 52—54, 61, 64, 282
Brand Peggy Zeglin 156, 288
Braziel Jana Evans 64, 282
Brewer Sarina 259, 264, 278, 279
Browning Tod 138, 140, 159, 163
Brzeski Olaf 10, 31—49, 300
Burgard Debora 67
Burns Maree 70, 288
Burszta Wojciech 202, 283

C

Charbonnier Georges 118, 282
Charkiewicz Jarosław 96, 97, 100, 282
Chivers Sally 160, 282
Členova Larysa 103, 282
Cohen Jeffrey Jerome 54, 55, 282
Cohen Sara J. 155, 282
Colls Rachel 64, 283
Cooper Jean C. 66, 102, 283
Cormack Robin 102, 103, 282, 283
Courtine Jean-Jacques 230, 283
Czajkowska Sabina 34, 283
Czekańska-Mirek Bożena 85

D

Dali Salvador 241
 Davis Eric 146, 147, 283
 Davis Lennard 67
 Defoe William 246
 Derrida Jacques 72, 73
 DiMare Philip C. 156, 286
 Dionizjusz z Furny 104, 107, 283
 Dolphin David 134
 Dürer Albrecht 241
 Dziewięcka-Bokun Ludmiła 201, 289

E

Eisenberg Myron G. 159
 Ellis Katie 155, 283
 Elzenberg Henryk 39, 283
 Engs Ruth Clifford 157, 283
 Ernst Max 238, 241
 Euzebiusz z Cezarei 106, 283
 Evdokimov Paul 97, 108, 283

F

Fallon Patricia 64, 283
 Ferreri Marco 60
 Fert Józef 176, 181, 195, 283
 Fisanick Christina 62
 Florenski Paweł 105, 283
 Fołta Martyna 10, 12, 31—49
 Ford Coppola Francis 141
 Foucault Michel 176, 239, 283
 Frank Arthur W. 152
 Frazer James George 119, 283
 Freud Zygmunt 40
 Freund Karl 251
 Fukuyama Francis 85, 254
 Fuss Adam Andrzej 34, 36, 284

G

Gaiman Neil 148, 149, 284
 Gall Wiesław 203, 284
 Garland-Thomson Rosemarie 67

Garncarek Emilia 77, 84
 Gartner Alan 159
 Gemra Anna 7, 113, 114, 284
 Gennep Arnold van 117, 284
 Gerber David A. 165, 284
 Geron Małgorzata 7, 202, 289
 Giemza Jarosław 98, 284
 Gieysztor Aleksander 125, 284
 Gilligan James 45, 284
 Girard René 129, 159, 284
 Goffman Erving 153, 231
 Golka Marian 38, 284
 Gomez de Molina Enrique 259, 264,
 266, 278, 279
 Gomez-Alfonso Juan 134
 Goya Francisco 241
 Grad Jan 147, 285
 Grąbczewska Małgorzata Maria 235, 284
 Grossberg Lawrence 68, 284
 Grzela Remigiusz 197, 200
 Gulla Bożena 202, 203, 206
 Gustavsson Anders 151, 160, 289
 Gwóźdź Andrzej 138, 153—155, 284

H

Hagens Gunther von 251, 274, 276,
 277, 279
 Haltof Marek 246, 253, 284
 Haraway Donna 68, 284
 Harnett Alison 160, 166, 170, 284
 Hartley Cecilia 64, 65
 Has-Tokarz Anita 245, 246, 252, 284
 Hatalaska Natalia 84, 284
 Hawkins Joan 163
 Helman Alicja 153, 164, 287
 Husserl Edmund 154

J

Jackowska-Kurek Elżbieta 102
 Janion Maria 7, 132, 134, 142, 144,
 145, 176, 283, 285

Janocha Michał 95, 96, 98, 285
Jasiewicz Katarzyna 147, 285
Jawłowska Aldona 206, 290
Jazykowa Irina 102, 106, 285
Jelonek Małgorzata 10, 75—91
Jodorowsky Alejandro 15
Joe Tom 159, 295
Jonvallen Petra 60, 285

K

Karloff Boris 247, 251
Katzman Melanie A. 64, 283
Kayton Lawrence 134
Kent Le'a 65, 66
Keplinger Alicja 40, 289
Kerrigan Michael 248, 249, 251, 255,
256, 285
Kędzierska Magdalena 11, 211—225,
285
Kielanowski Tadeusz 136, 285
Kijas Zdzisław J. 105, 289
King James 79, 285
Kirkman Robert 17, 28, 29, 285
Kisiel Marian 178, 180, 286
Klauza Karol 107, 285
Klein Richard 64
Kluszczyński Ryszard W. 235
Knapik Olga 7
Kołakowski Leszek 20, 25, 26, 28, 29,
285
Kołodzyński Andrzej 250, 285
Kondracka Marta 206
Konopska Lilianna 153, 290
Kopaliński Wiesław 114, 115, 285
Kossobudzka Margit 77, 285
Koś Aleksandra 40, 285
Kowalczyk Stanisław 21, 285
Kozerski Julia 63, 68—72, 290
Kozielecki Józef 40, 219, 285
Kozin Alexander 238, 286
Koziołek Ryszard 7
Kozlovic Anton Karl 253

Kozyra Katarzyna 259, 266, 268, 278,
279
Kristeva Julia 64, 234
Kropiowski Łukasz 36, 45, 286
Król Marcin 75, 286
Kułakowska Joanna 105, 284
Kunczewicz Piotr 175

L

Le Besco Kathleen 64, 66
Liberkowski Ryszard 7, 51, 281
Lisowski Krzysztof 175, 195, 196, 286
Longhurst Brian 152—154, 281
Longmore Paul K. 156, 157, 159, 161,
162, 165, 166, 286
Lubelski Tadeusz 104, 154, 165, 223,
285
Lugosi Béla 138
Lykke Nina 52, 53, 240, 282
Lynch David 16
Lyons Pat 59, 67
Lyszczyna Marek 11, 245—258

Ł

Ławrynowicz Marek 193, 194, 286
Łysak Alina 77, 78, 289

M

Machalska Renata 207
Machulski Juliusz 142, 143, 148
Magris Claudio 145, 286
Malinowski Jerzy 7, 202, 289
Malson Helen 62, 70, 286, 288
Mamzer Hanna 147, 285
Mandel Naomi 79
Marcela Mikołaj 7
Markotic Nicole 160, 282
Mazurczak UrszulaMałgorzata 96, 285
McCracken Scott 152—154, 281
McLennan John F. 239
Melchior Małgorzata 206

Mendecka Grażyna 40
 Menegallo Gilles 142
 Mercer Geof 155, 156, 158, 159, 161, 281
 Merleau-Ponty Maurice 153
 Merton Robert K. 180, 194, 286
 Miczka Tadeusz 154, 201
 Mikrut Magdalena 10, 125—150
 Millett Ann 237, 286
 Misiak Daria 10, 111—124
 Mitchell David T. 155, 160, 282
 Morciniec Piotr 273, 286
 Murgoci Agnes 128
 Murphy Eddie 245

N

Napiórkowski Andrzej 97, 282, 293
 Nazaruk Piotr 106, 287
 Nelson Cary 68, 152, 284
 Nelson Jack A. 287
 Nieracka-Ćwikiel Agnieszka 154, 284
 Niesporek Katarzyna 11, 175—196
 Norden Martin F. 167, 287
 Nuland Sherwin B. 136, 287
 Nycz Ryszard 154, 290

O

Ogborn Miles 152—154, 281
 Olchowska-Kotala Agnieszka 136, 287
 Ołdakowska-Kuflowa Mirosława 96, 285
 Onasch Konrad 99, 287
 Orbach Susie 60, 65, 287
 Ortega y Gasset José 36, 287
 Orygenes 97, 287
 Ossowska Maria 143, 287
 Ostaszewski Jacek 153, 164, 287
 Ostrowska Antonina 152
 Ostrowska Eda 11, 175—196, 283, 287, 289

P

Panek Marcin Paweł 152, 161, 165, 287
 Partyga Ewa 208, 287
 Pavis Patrice 198, 199, 287
 Pawłowski Roman 197, 200, 205
 Pegg Simon 17
 Pełka Leonard 128, 287
 Penn Arthur 254
 Pernick Martin S. 157, 287
 Petoia Erberto 125, 128, 130, 287
 Picasso Pablo 241
 Pilipiuk Andrzej 114, 287
 Piotrowski Kazimierz 203
 Pitrus Andrzej 15, 138, 140, 146, 287
 Pluta-Wojciechowska Danuta 201, 283
 Polański Roman 140
 Poore Carol 164, 288
 Probyn Elspeth 70, 288
 Propp Władimir 111, 112, 119, 120, 288

Q

Quenot Michel 106, 288

R

Rathburn Cliff 17, 285
 Reade Walter 15
 Rewers Ewa 8, 288
 Rice Anne 144
 Riedel Gerd-Rainer 260, 283
 Robertson Patrick 155, 288
 Romero George A. 15—17, 28, 29
 Rosiek Stanisław 176, 283
 Rothblum Esther 59, 64, 65, 289
 Royce Tracy 65
 Rumiak Sławomir 32, 45

S

Sahaj Tomasz 169, 288
 Salwa Mateusz 202

Schieferstein Iris 259, 261, 263, 267,
269—272, 275, 278, 279
Schnieper Anne Marie 99, 287
Sedgwick Edgar 251
Seelman Katherine Delores 155
Showalter Elaine 65, 288
Sienkiewicz Karol 34, 288
Sikora Patrycja 38, 47, 288
Sikora Tomasz 241, 288
Sitek Wojciech 10, 151—171
Skrzyniarz Sławomir 107, 288
Smith Greg 152—154, 281
Smith Scott S. 84, 288
Snider Stefanie 68, 288
Snyder Sharon L. 155, 160, 282
Snyder Zack 17, 28, 29
Sobolewska Anna 167
Soćko Joanna 7
Soliński Mateusz 203
Solovay Sondra 59, 65, 289
Sołtys Edyta 180, 181, 190, 289
Sontag Susan 89, 241, 289
Sowińska Iwona 154, 165, 285, 289
Špidlík Tomasz 108, 289
Sprutta Justyna 95—109
Starowieyski Marek 95, 96, 98, 105,
107, 284, 286, 288—290
Stępnia-Minczewska Wanda 105, 289
Stone Olivier 254
Stradomski Jan 105, 289
Straś-Romanowska Maria 40, 289
Stróżewski Władysław 38, 289
Sułek Henryk 197, 288
Sułkowski Bogusław 231, 289
Syska Rafał 154, 165, 285, 289
Szabłowski Stach 31, 38
Szarkowska Ewa 169, 289
Szczepanowicz Barbara 104, 289
Szewczyk-Świerniak Dorota 11, 197—
209
Szopa Katarzyna 10, 51—74
Szyłak Jerzy 78, 81, 89, 289

Ś

Śledzińska-Simon Anna 201, 289
Świątkowska Bogna 34, 283
Świerszcz Jarosław 198

T

Theile Albert 105, 289
Tkáč Štefan 96, 289
Tkacz Bogumił 203, 284
Tomasz z Akwinu, św. 20, 22—24
Topolewski Jarosław 76, 289
Tradigo Alfredo 98, 105, 289
Trier Lars von 246
Trubieckoj Eugeniusz 98, 99, 102, 289

U

Underhill Paco 84, 85
Uranos Mikołaj 104

V

Velázquez Diego 241
Vigarello Georges 51, 56, 58—61, 67,
230, 283
Villqist Ingmar 11, 197—209, 290
Vinci Leonardo da 241

W

Wach Bogna 201
Waggner Georg 251
Walter Christopher 104, 290
Wątroba Paweł 12, 259—279
Weber Elisabeth 73
Whale James 251
Wharton Lawrence 253
White Betty 82, 83
Wieczorkiewicz Anna 7, 8, 52, 54—56,
58, 154, 155, 159, 163, 229, 230,
290
Wilowski Włodzimierz 51, 281

Wilson Colin 178, 195, 290
Witkin Joel-Peter 11, 229—244
Wojnarowski Marek 99, 290
Wolf Naomi 65, 290
Wooley Susan C. 64, 283
Woźniak Olga 134, 137, 141, 290
Wroniszewska Marta 70, 290

Y

Yalom Irvin D. 249, 250, 256, 290

Z

Zakrzewska-Manterys Elżbieta 151,
160, 289

Zawadzka Anna 77, 290
Zawojski Piotr 138, 287
Zeidler-Janiszewska Anna 154, 238,
290
Zierkiewicz Edyta 77, 78, 82, 289

Ż

Żmijewski Artur 268, 290
Żółkowska Teresa 153, 290
Żuraw Hanna 153, 161, 167, 290

Indeks przedmiotowy

- Abject art 65, 66, 74, 234
Ambiwalentny 52, 53, 142, 192, 212
Apokalipsa 19, 25, 27, 95, 96, 98, 99, 105, 186
Artysta 5, 10, 31, 32, 34, 36, 38, 39, 42—47, 68, 70, 215, 216, 223, 230—234, 236, 237, 259, 264—266, 268—273, 276, 277
Bestialstwo 10, 31, 39, 46, 100
Bóg 20—23, 25, 26, 38, 39, 44, 79, 96, 97, 102, 106, 107, 148, 149, 158, 167, 184—186, 189, 190, 191, 205, 229, 232, 239
Choroba 59, 77, 132, 134, 137, 143, 153, 162, 169, 197—199, 201, 202—206, 208, 214, 215, 221
Ciało 5, 6, 8—11, 13, 16, 21—25, 44, 53, 55, 58, 61, 62, 64, 66—68, 70, 72, 75, 79, 81, 82, 88—90, 98, 103, 105, 116, 121, 125, 130, 137, 148, 153, 154, 161, 187, 190, 191, 197, 198, 202, 204, 205, 208, 211, 212, 215, 216, 219, 222, 223, 230, 232, 234—239, 241, 242, 248, 249, 252, 256, 273, 274, 278
Cierpienie 26, 60, 67, 125, 130, 136, 146, 159, 163, 191, 192, 194, 198
Człowieczeństwo 9, 11, 40, 90, 151, 153, 160, 191—193, 234, 237—239, 242
Człowiek 5, 8—11, 13, 19—24, 26, 31—34, 36, 38—40, 42, 43, 45—48, 55, 75, 77, 83, 84, 87, 89, 108, 113, 116—119, 125, 130, 134, 136, 140, 141, 144, 148, 151—154, 160—162, 166, 169, 178, 187, 189, 190, 192, 193, 197, 200—205, 207, 213, 219, 220, 229—234, 236, 237, 239, 240, 242, 246, 248, 249, 251, 253, 256, 260, 262, 265, 269, 270—274
Defekt 75, 197—199, 208, 209, 211
Deformacja 6, 7, 9—11, 51, 54, 56, 75, 130, 132, 152, 159, 160, 161, 169, 187, 192, 193, 197—199, 202, 203, 208, 212, 213, 216, 218, 219, 221, 229—231, 234—236, 239, 242, 276
Dehumanizacja 25, 36, 159, 166, 256
Dobro 10, 23, 26, 36, 40, 77, 83, 86, 95, 107, 115, 119, 138, 143—145, 149, 161, 170, 201, 203, 269, 270
Dusza 20—25, 28, 76, 98, 99, 102, 105, 113, 115, 117—119, 121, 125, 130, 142, 144, 148, 157, 160, 190, 203, 205, 213, 234, 248, 260
Estetyka 12, 58, 60, 107, 202, 212, 213, 217, 221, 222, 234, 235, 237, 252, 253, 256, 264—266, 276, 277
Estetyzacja 203, 235, 271
Etyka 12, 25, 58, 136, 234, 242, 245
Film 8, 10, 11, 15—18, 27, 32, 38, 42—44, 54, 60, 76, 77, 83, 84,

- 111, 112, 114, 121, 122, 137, 138,
140—142, 144—149, 152—167,
169, 170, 230, 245, 246, 248,
251—256, 268, 276
- Granice 6—12, 32, 36, 39, 40, 47, 53,
55, 56, 58, 61, 65—67, 70, 76, 82,
119, 136, 159, 160, 167, 173, 175,
176, 178, 185, 188, 193, 194, 197,
200, 202, 206—208, 212, 218, 219,
222, 224, 230, 232, 233, 237, 242,
253, 259, 264, 265, 272, 274, 277,
278
- Hybryda 6, 7, 9, 11, 12, 51, 73, 95, 96,
97, 105, 121, 122, 160, 259, 262,
265, 270, 271, 273
- Idea 8, 9, 170, 218, 256, 268
- Ikona 5, 10, 78, 95—100, 102—106,
108, 184, 238, 282, 283, 184
- Indywidualizm 17, 18, 28, 31, 32, 38,
47, 85, 129, 142, 156, 166, 205,
235, 236, 264
- Inny 6, 7, 11, 20, 53—55, 64, 73, 137,
159, 180, 181, 187, 188, 197—199,
201—208, 211—215, 220, 229,
232, 234, 242
- Instalacja 32, 34, 38, 43, 45, 268, 269,
271—273
- Katharsis 27, 213
- Komiks 7, 15, 17—19, 27, 76
- Kultura 5, 7—12, 16, 19, 36, 40, 51,
53, 54, 64, 66, 70, 72, 75—78, 90,
96, 105, 111, 112, 114, 118, 122,
126, 129, 130, 134, 136, 137, 143,
145—149, 151, 152, 154, 156, 163,
180, 194, 201, 206, 211, 213, 231,
234, 238, 240, 245, 246, 248—250,
252—256, 259, 269, 273, 278
- Legends 76, 96, 99, 100, 104, 125, 132,
145, 162, 262, 264
- Lęk 9, 12, 17, 18, 22, 25, 26, 28, 36,
45, 51, 77, 79, 112—114, 122, 136,
146, 148, 151, 159, 161, 197, 229,
234, 236, 241, 246, 248, 249, 251,
253, 255, 256, 268, 276
- Metafizyka 19, 20, 27, 28, 146, 232,
238, 242
- Monstrualność 5, 7, 10, 12, 51—53, 55,
56, 58, 72, 79, 108, 146, 158, 159,
163, 170, 230, 234, 245
- Monstrum 1, 3, 5—9, 19, 51, 52,
54, 55, 73, 95, 102, 104, 111,
113, 134, 141, 159, 211—213, 224,
229, 230, 245, 246, 248, 250—254,
256
- Nadczłowiek 39, 46, 138
- Natura 5, 7, 9, 10, 18, 19, 31, 32, 34,
36, 40, 42—47, 53, 55, 75, 76, 77,
79, 96, 98, 118, 120, 122, 141, 160,
162, 169, 187, 192, 193, 197, 205,
213, 214, 217, 218, 221, 231, 234,
239, 241, 245, 246, 248, 255, 259,
260, 262, 264, 265, 270
- Niepełnosprawność 10, 130, 151—170,
199, 207, 208, 216, 221, 223
- Obcość 11, 47, 53, 61, 67, 76, 137, 146,
154, 156, 178, 180, 181, 188, 194,
197, 201, 206, 214, 218, 220, 221,
234, 242, 249, 251
- Odmienność 9—11, 51, 55, 60, 67, 75,
111, 141, 151, 155, 156, 159, 197,
200, 208, 214, 224, 236, 245
- Osobowość twórcza 11, 32, 36, 38—40,
42, 175, 176, 188, 192
- Otyłość 10, 51, 56, 58—61, 64, 65—68,
72, 73, 78
- Plastynacja 274, 276
- Pornography of disability 54, 240
- Potworność 10, 11, 52—56, 58—61,
64, 66, 68, 121, 160, 192, 214, 222,
230, 240—242
- Potwór 9, 11, 12, 15, 20, 51—55, 61,
67, 72, 73, 78, 97, 106, 111—115,
118, 119, 121, 122, 137, 211—214,
218, 219, 221—223, 229, 230, 242,

- 245, 246, 250, 252, 254—256,
262, 264
- Preparat 259, 260, 262, 264—266,
269—274, 276, 277
- Proces twórczy 32, 40, 44, 230, 232,
233, 266, 268, 272
- Przemoc 31, 44, 45, 65, 72, 129, 152,
169, 199, 231
- Religia 19, 20, 25—27, 104, 118,
128—130, 233, 239, 248, 273
- Sacrum 107, 109, 152, 188, 190, 237,
238, 240
- Samotność 141, 175, 181, 201, 205,
220, 221, 246
- Scena 54, 140, 212, 221, 224, 262
- Serial 18, 22, 24, 27, 62, 82, 86, 137,
138, 146, 147
- Socjologia 8, 12, 19, 180
- Społeczeństwo 9, 16, 18—20, 27, 46,
51, 56, 59, 60, 77, 78, 82, 84, 129,
146, 148, 152, 159, 164—166, 168,
178, 180, 181, 190, 201, 212, 229,
234, 246, 248, 252, 255, 256, 269
- Starość 10, 75—78, 82—85, 88, 248
- Sztuka 7, 10, 31, 36, 38, 68, 97, 106,
115, 122, 147, 153, 167, 198, 216,
222, 230, 231, 234, 235, 237, 241,
246, 256, 259, 264—266, 269, 270,
272, 277, 278
- Śmierć 11, 12, 15, 18, 19, 21, 22,
24—26, 46, 96, 100, 102, 104, 113,
117, 130, 134, 136, 143, 145, 149,
152, 184, 186, 193, 197, 199, 201,
203, 204, 206, 207, 216, 229—242,
245, 246, 248—256, 265, 266,
268, 271—274, 276—278
- Tabu 46, 113, 119, 122, 123, 129, 232,
233, 235, 240, 243, 259, 277—279
- Taksydermia 259, 262, 264
- Teatr 8, 11, 58, 211, 213, 217, 218,
220—223, 230, 242
- Teratologia 52—54, 58, 73, 74, 230
- Tożsamość 17, 18, 24, 53, 55, 62,
64, 65, 67, 68, 70, 72, 154, 178,
201—203, 205, 206, 208, 231
- Transgresja 64, 176, 186, 216, 218, 220,
237, 238
- Twórca 15, 80, 83, 86, 112, 115, 138,
140, 142, 145, 147, 152, 155, 158,
165, 166, 215, 218, 220, 223, 234,
259, 262, 265, 272, 277, 278
- Umieranie 21, 26, 125, 134, 136, 149,
185, 187, 193, 198, 201—203, 221,
233, 234, 235, 252, 255
- Widowisko 51, 52, 54, 155, 156, 158,
213, 231
- Wolność 10, 39, 40, 47, 75, 89, 121,
199, 200, 208, 273
- Wykluczenie 64, 65, 167, 273
- Wynaturzenie 54, 169, 197, 200, 240
- Zwłoki 21, 22, 26, 232, 233, 237, 238
- Zombie 5, 9, 15—22, 24—29
- Żywe trupy 15—19, 22, 24, 28, 285

Na okładce wykorzystano zdjęcie Olafa Brzeskiego *Silvia* 77, tusz, 2012 |
fot. Stanisław Sielicki | dokumentacja prac z wystawy *Tylko dla moich oczu*
BWA Awangarda, Wrocław (14.12.2012—16.02.2013) |
dzięki uprzejmości BWA Awangarda

Redaktor Anna Seweryn-Sakiewicz
Projektant okładki Edward Wilk
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Korektor Luiza Przełożny
Łamanie Marek Zagniński

Copyright © 2013
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2232-2

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 18,75. Ark. wyd. 16,5.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 30 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław